

УДК 930.25(477.83-25)І.КРИП'ЯКЕВИЧ:061.91

*Ярослав ДАШКЕВИЧ***У НАУКОВІЙ ЛАБОРАТОРІЇ ІСТОРИКА**

Переслідування та винищування наукової еліти в т. зв. Радянській Україні від кінця 20-х до 70-х років ХХ ст., до якої після 1939 р. приєдналися гоніння та викорчовування гуманітарної інтелігенції на західноукраїнських землях, доводили не лише до часто фізичної екстермінації, творчої дискримінації, винесення поза дужки наукового і громадського життя, але й до зникнення – часткового або й повного – особистих наукових архівів. Так пропало чимало більших і менших відкриттів, зокрема в ділянці історії України (бо історики чи не найчастіше були під обухом) – і сучасна українська історична наука часто змушена відкривати заново те, що давно було відкрите, але не опубліковане, залишене в рукописах, нотатках, збірках історичних документів, які назавжди спопеліли у варварські роки. А були факти і думки, які безслідно зникли з дослідницьких обр'їв.

Щаслива доля зберегла для майбутнього лише відносно небагато особистих архівів українських істориків тамтих часів. Серед тих, що дійшли до нас у непошматованому вигляді, особливе місце займає науковий архів одного з найвидатніших учнів Михайла Грушевського – Івана Крип'якевича. Суворе фатум обійшло ці матеріали боком. Збережений архів – у руках родини, його частина – в Центральному державному історичному архіві України у Львові. Ці документи розгортають не лише велику палітру наукових зацікавлень дослідника, але й популяризатора історії України та повістяра на історичну тематику з легким пером. Епістолярні контакти Івана Крип'якевича – це немов окремий світ, насичений іменами різної величини.

У мене була можливість ще з дитячих років спостерігати творчу лабораторію історика спершу, так би мовити, ззовні, а пізніше, коли я став співробітником керованого І. Крип'якевичем львівського Інституту суспільних наук Академії наук, немов би зсередини.

Кабінет І. Крип'якевича в будинку на вул. Домагалічів, 9 – на найвищому третьому поверсі цього будинку – був у таких темно-коричневих тонах, які, здавалося б, сприяли концентрації думки. Одна стіна з високими дубовими шафами без скла, що сягали майже до стелі (стелі там були високі), забитими книжками та течками з паперами. Шафи успадковані по батькові-теологові й історикові Петрові – майже завжди зачинені. Робочий стіл (“бюрко”) з обмаллю паперів на ньому, що було проявом питомого для історика педантизму. Одна чи дві “нормальні” шафи на протилежному від високих шаф боці кімнати, канапа для відпочинку. Високі зашторені вікна. Ця друга, йдучи по коридору справа, кімната викликала враження наукової келії, в якій можна було тихо і спокійно працювати, і якою вона була до літа 1944 р.

У травні 1944 р. під час бомбардування Львова американською авіацією одна з бомб потрапила в будинок на вул. Домагалічів, 9. Іван Крип'якевич з родиною

вийшов з підвалу обсипаний штукатуркою немов білий дух. Кабінет був розтрощений, та втрапи наукового архіву були відносно невеликими. Зник чар келії, дубові шафи, стіл були пошматовані.

Нове маленьке помешкання на вул. Острозьких. Невеликі кімнати, невеликі стелі. Перша кімната по коридору зліва – кабінет історика. Дві невеликі ясні шафи за спиною, ясний робочий стіл, ясне сонячне вікно, бо воно з південно-східного боку. Тепер вже стіл завалений паперами і картотеками. Скриньок з картотеками було багато. Читаючи та перечитуючи історичні джерела і літературу, історик робив нотатки, тем було багато. Івана Крип'якевича, в основному, вважали і вважають істориком княжих і козацьких часів, спеціалістом з джерелознавства, археографії й інших допоміжних дисциплін. Насправді він цікавився й найновішою історією України – це доводить сьогоденній опис архіву. Вже коли я працював бібліографом Інституту суспільних наук, він позичав у мене книжки з історії Другої світової війни, наприклад, фундаментальну працю Курга фон Тіпфельскірха “История Второй мировой войны”.

Був ще третій кабінет історика, який я бачив. Кабінет директора Інституту суспільних наук. Чисто бюрократичний на другому поверсі на вул. Радянській, 24. Іван Крип'якевич під'їздив туди на 14 годину, але в ньому науково працювати не міг. У крайньому разі – правити верстку. Коли почалася підготовка до видання багатомної “Історії міст і сіл Української РСР”, він передав до відділу історії Інституту свою картотеку з історії міст та інших населених пунктів Галичини.

Відійшовши від керівництва Інституту, Іван Крип'якевич зайнявся впорядкуванням свого наукового та особистого архіву, розподіляючи матеріали по окремих течках. Це була та робота, якою він заповнював час між прогулянками по близькому Кайзервальді (переважно в товаристві приятеля з давніх літ, діяча українського спортивного руху Степана Гайдучка) або по дальшому Личаківському парку, де він підгодував білок. Впорядкування свого архіву йому не вдалося довести до кінця. Пізніше цю естафету перейняли його сини Богдан-Петро та Роман. Без сумніву, потрібне ще дальше остаточне впорядкування.

Зміст архіву ясний з опису, який ось виходить у світ. Повторювати ці відомості навіть у конденсованому вигляді мені не варто. Тим більше, що сьогодні на перший план виходить справа збереження архіву та його доступності для дослідників. У нинішній атмосфері непевності, коли накопилася хвиля крадіжок для т. зв. колекціонерів в Україні та поза її межами, доля архіву Івана Крип'якевича, видатного історика України, мусить вирішуватися дуже зважено.

Архів Івана Крип'якевича. Інвентарний опис / Упорядник Ярослав Федорук. – Київ; Львів, 2005. – С. VI–VIII.